

DİL İLE YAŞAYAN KÜLTÜR*

Şerife ÇOBAN

Tozlu raflarda yerini almış bir fotoğraf... Etrafındaki yeşil, canlı otların yerine insanların yaşanmışlık kırıntılarının rengine boyanmış bir göl kenarında dışı yıllarca bir kitabın sayfaları arasında kalıp beyaz rengini sarının kollarına teslim etmiş bir papatya misali; pencereleri rengârenk perdeler yerine yırtılmaya, eskimeye, öyle ki yazıları silinmeye yüz tutmuş birkaç gazete ile örtülü; çatısı derme çatma, bir sürü odası olan kocaman bir ev... Hani derler ya “Dili olsa da konuşsa.” diye... Evet, dili olsa da konuşsa bir zamanlar insanlarda merak uyandıran tarihin eşsiz musikisine kulak misafiri olmuş pare pare kiremitler... Yosun bağlamış duvarları tarihe tanıklık etmiş; sevinçleri, üzüntüleri, heyecanları, korkuları -velhasıl bütün yaşam belirtileri- ilmek ilmek odalarına işlemiş; kapı ve pencereleri tarih ile atının rengârenk bahçelerine açılan... Her bir taşı millî varlığımıza denk olan harf harf, hece hece, satır satır benliğimize kazanmış bir dil... Zamanın onca yüküne rağmen geçmişteki kökleriyle geleceğe sapasağlam tutunan dilimiz: Türkçemiz...

Varlığı milattan önceki asırlara dayanan dilimiz; Türk milletinin öz kültürü ile sulanmış ve dalları birçok coğrafyaya uzanmış, ölüme ve yok oluşa meydan okuyan bir çınar gibi ebediyen bu milletin benliği olmuş ve olmaya devam edecektir. Yarınlarımıza taşımak üzere geçmişimizde biriktirdiğimiz inançlarımız, gelenek göreneklerimiz, örf ve âdetlerimiz, hukuk sistemimiz, yaşama biçimimiz, ölümlerimizin ardından yaktığımız ağıtlarımız, düğünlerde şenlendiğimiz türkülerimiz, dilimiz sayesinde gelecek nesillerin hafızalarına kazanmış.

* “Dilimiz Kimliğimizdir” Makale ve Deneme Yarışması’nda deneme türünde Seçici Kurul Özel Ödülü almıştır.

Dünyaya gözlerimizi açtığımız anda toprağın altından filizlenerek gün yüzü görmüş bir fidan gibi içinde bulunduğumuz toplum ikliminin özelliklerine göre çiçek açıp meyve vermeye başlarız. Cismini, şeklini, özelliklerini anlayamadığımız varlıkları ilk olarak dilimiz vasıtasıyla tanırız. Her bir varlık, her bir eylem bir sözcük olarak zihnimize kazınır ve bizi hayata hazırlar. Bizi tuğla tuğla yükseltir ve bizi “biz” yapar. “Her halk kendi ikliminin lisanını söyler.” der Yahya Kemal Beyatlı. Çünkü dil, milletin öz kültüründen doğmuş ve onun en önemli parçası olmuş öz benliğidir. O milletin tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar olan serüveninde gördüğü her olay, duyduğu her ses, aldığı her koku, her tat kendi dilinin içine nüfuz etmiş ve dili yıllar geçtikçe bir adım öteye taşımıştır. Kültür dile, dil ise kültüre muhtaçtır. Bu iki kavram birbirinden bağımsız düşünülemez. Dil, kültürün aktarıcısı olduğu gibi aynı zamanda onun bir parçasıdır da. Onunla gelişir, onunla büyür. Kültür ve dil ilişkisi bir ressamın fırçasıyla boyasının, bir yazarın kalemiyle kâğıdının, bir müzisyenin parmaklarıyla piyano tuşlarının arasındaki bağ gibidir. Birbirinden kopmaksızın hep bir uyum içerisinde. Nasıl ki ağacın köklerindeki katmanlara bakarak o ağacın yaşını tahmin edebiliyorsak bir milletin nasıl bir geçmişe sahip olduğunu da dil ürünleri sayesinde anlayabiliriz. “Çanakkale Türküsü”nü dinleyince on beş yaşındaki gençlerin vatanları uğruna canlarını feda edebilmelerinin sırrını yüreğimizde hissedebiliyorsak, dedelerimizin anılarıyla geçmişe yolculuk yapabiliyorsak bu, kültürümüzün aktarıcısı olan dilimiz sayesinde.

Toplumun geçmişinde yaşadığı birçok olay deyim olarak, atasözü olarak, belki bir ninni belki bir ağıt olarak dilimize yerleşmiştir. Osmanlı Devleti’ndeki ahilik anlayışının bir ürünü olarak “pabucu dama atılmak” deyimini, haksız yere hapse atılan insanları anlatmak için “güme gitmek” deyimini, köyün birinde köylüden gizli bir şekilde ırmaktan küçük bir kanal vasıtasıyla su yolu açıp kendi tarlasını sulayan uyanık köylüye ithafen “saman altından su yürütmek” deyimini doğu vermiştir. Doğuştan kör olan birinin eşsiz bir manzarayı tasvir etmesini veya sağır birinin en içli müziklerde hüzünlenip ağlamasını bekleyemeyeceğimiz gibi yaşanmışlık olmadan da dilin var olup gelişmesini bekleyemeyiz. Ancak denizi görüp onun güzelliğini algılayabilen birisi sevdiği kişiye “deniz gözlüm” diye hitap edebilir.

Bir milletin damarlarında dolaşan hayati sıvı; o milletin dilidir. Onunla nefes alır, onunla kalbi atar, onunla yaşamını sürdürür. Ünlü filozof Konfüçyüs, “Bir milleti yok etmek istiyorsanız önce dilini yok edin.” diyerek dilin bir millet için ne kadar hayati bir değere sahip olduğunu belirtmiştir. Türkçe üzerine söz söyleyebilecek en büyük şairlerden biri olan Ziya Gökalp ise “Dil

toplumsal yaşamın tabanı, maneviyatın dokusu, kültür ve uygarlığın temelidir.” diyerek altını çize çize vurgulamıştır dilin kültür için ne denli önemli bir unsur olduğunu.

Zihnin derinlerinde henüz dillendirilmemiş, yazıyla kâğıda dökülmemiş, gün yüzü görmemiş fikirlerin varlığı tartışılabilir mi? Dil sayesinde hayat bulacaktır hepsi, zincirlerini kırıp iki dudak arasından özgürlüklerine dil sayesinde kavuşacaklardır. Çünkü dünyayı algılama, yorumlama ve eylemlerde bulunmada temel aracımız dildir. Martin Heidegger “Dil varlığın meskenidir.” der ve Düccane Cündioğlu denizler mürekkep, gökyüzü kâğıt olsa yine de yazmakla bitirilemeyecek bu sözü şöyle yorumlar: “Dil olmasaydı ne varlık üzerine ne de var olan(lar) üzerine konuşabilirdik. Dil sayesinde ki, var olan(lar)ı sayabiliyor, sıralayabiliyor, tasnif edebiliyoruz. Evet, dil olmasaydı var olan(lar) üzerine düşünemezdik de. Öyle ya, dünyamız dilimizden ibaret değil mi?”

Evet, dünyamız dilimizden ibaret. Ufkumuzun çizgisi dilimizin sınırlarına kadar uzanıyor. Köyünden dışarı hiç çıkmamış, o güne kadar köyünün dağlarında koyun sürüsü peşinde dolaşan bir çobanın hayatını küçücük köyünden mi ibaret sanırsınız? Orhan Veli'nin “İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı; / Önce hafiften bir rüzgâr esiyor; / Yavaş yavaş sallanıyor / Yapraklar ağaçlarda; / Uzaklarda, çok uzaklarda / Sucuların hiç durmayan çingirakları; / İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.” mısralarıyla hiç gitmediğimiz İstanbul'u yaşamadık mı hepimiz? Ya da Sarıkamış Cephesi'ni dinlerken soğuktan donmadık mı? Neydi bu sihirli ve zahmetsiz yolculukların aracı? Tabi ki; DİL...

Dil, dış dünyaya açılan pencereimizdir. Ve kültürümüzü yaşatan bu pencereimize sahip çıkmak boynumuzun borcu olmalıdır. Nihad Sami Banarlı'nın dediği gibi, “Bir milletin ataları, asırlarca o kelimelerle doymuş, onlarla düşünmüş; birbirlerini ve evlatlarını tamamıyla milli bir sanatla işleyip Türk yapmışsa, evlatlar, artık o kelimelere düşman kesilemezler.”

Dünyadaki en acı şey ve aynı zamanda en tatlı şey olarak bilinen dil ile ne gönüller feth edilmiş, ne kalelere girilmiş. Tatlı dilin açamayacağı kapı olur mu? Cevabı ben vereyim: Olmaz. O zaman dilinize hep güzel sözcükler pelesenk olsun efendim, bal yesin diliniz, bal söylesin; güzel şiirler, şarkılar dökülsün dilinizden.

Ne güzel demiş şair: “Dilin ile çaldın gönül kapısını / Dilin ile vurdun kör kilit.” Her ne kadar sürçülisan ettiyse affola.